

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק

אבדק"ק צאנז-קלויזענבורג זצוקללה"ה

גליון י"ח

[תש"ע]

שנה כ"ו

בשיעור חורש"י פר' משפטים תשכ"ז לפ"ק

בתורה"ק וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות (כא, ד). וברש"י מעם מזבחי, אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות. ויש ליתן לב כמה שהדגיש כאן הקרא בערמה, לכאורה באמרו וכי יזיד יודע אני שבמזיד דיבר הקרא, ומה יוסיף תת אמרו להרגו בערמה. כן יש לבאר למה הדגיש כאן הקרא הא דמעם מזבחי וגו', יותר מבשאר חייבי מיתות ב"ד.

לבוא אל הביאור נקדים במ"ש זקה"ק זי"ע בישמח משה לבאר בכוננת הכתובים וזתוד"ק, אמרו חז"ל דקשה המחמיאו יותר מן ההורגו (במדבר רבה פנחס ט"ד), והנה על חמאי של עצמו יש לו התנצלות שיש לו יצר הרע שנברא להסית לתאוות וחמדות, אבל לא להחמיא אחרים שאין לו בזה שום הנאה. ויבאר בזאת המשך הכתובים, אשר לא צדה לחבירו, רק והאלקים אנה לידו, ועל דרך אמרו (שמות רבה טו, ד) ואשר הרעותי (מיכה ד, ו), שכרא יצר הרע, ר"ל אלקים אנה לידו של עצמו איזה חמא כמה שכרא יצר הרע וכו'. על זה אמר ושמתו לך מקום אשר ינום שמה – בתשובה וכו'. [אבל] וכי יזיד איש על רעהו להרגו, היינו להחמיאו דקשה יותר מן ההורגו, בערמה, דעל החמאת אחרים צריך תחבולות וערמות, מעם מזבחי, כי ידוע הגמרא במגילה (דף ג:) גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין וכו', והיינו מעם מזבחי, אף אם הוא תלמיד חכם ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול ועובד עבודה, תקחנו למות, כי לרשע אמר אלקים וגו' (תהלים ג, טז) עכתוד"ק.

בעיני הדברים הללו ביאר בקדשו בספה"ק נועם אלימלך הפסוק וכי יריבין אנשים וגו' (שמות כא, יח) וזל"ק, דהנה השם יתברך ברוך הוא נתן באדם שני יצרים יצר טוב ויצר הרע, ושניהם נקראים אנשים וכו', ואנחנו צריכין לעבוד השם יתברך בשני יצרים כמ"ש בכל לבבך בשני וכו'. וזהו כי יריבין אנשים פירוש היצר טוב והיצר הרע, כשיתגברו זה על זה, והכה איש – היצר טוב, שזה בודאי נקרא איש, את רעהו – היינו היצר הרע, כי אחר שיכבוש אותו לכפות אותו גם כן אל קדושה נקרא רעהו של היצ"ט כנ"ל, שעובד בשני יצרים וכו'. ועל ידי איזה דבר יוכל לכבוש את יצרו, ואמר הכתוב באבן – פירוש על ידי התורה, כאשר כתבנו לעיל דאותיות התורה נקראים אבנים (עי"ש בנוע"א), דעל ידי התורה הוא מתיש כח היצר הרע וכו' או באגרוף – פירוש מלשון בעלי אגרופין, וכו' שצריך להתחזק ולהתגבר וכו' כדי שעל ידי זה יהיה בעל אגרוף לנצחו וכו' עכ"ל"ק.

מבואר יוצא מתוך דבריו הק', דכמלחמת היצר הכתוב מדבר, ומבאר לנו הכתוב העצה היעוצה לו לאדם בפגעו בו מנוול זה, שימשכהו אל תוך כותלי ביהמ"ד, ועל ידי עסק התורה יתיש כחה של יצר עד שיוכל להתגבר עליו.

על פי דרכן בקודש נלך ונבאר הכתובים, וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה, ויבאר איש היינו היצר הרע, כי יזיד על האדם להסיתו ולהרגו בערמה – להחמיאו ולהעבירו מחיים נצחיים, מאין יבוא לו עזרתו שיוכל להחזיק מעמד נגד יצרו, אמר הקרא מעם מזבחי, וכפי שביאר זקה"ק בישמח משה הכוונה על ידי עסק התורה, תקחנו למות – יתיש כחה של יצר, עד שיוכל להתגבר עליו ויכבשנו.

כבר מלתי אמורה מה ששמעתי מהגה"ק אאמו"ר זי"ע מה שסח לו דוזה"ק מדוקלא זי"ע [אחיו של זקה"ק הדברי חיים זי"ע], התענית משבת לשבת, ערכתי גלות [בסבבו על הפתחים], כתונתי לא חלפתי במשך

חצי שנה, גופי לקיתי כבריעכט"ן [מין עשב השורף את העור], עם כל זאת אומר לך, את הבחור הזה – הוא היצר הרע, לא יתכן להתגבר עליו זולת בדף גמרא ותוספות.

זה הדבר אשר אמרו חז"ל (יומא עב): זכה נעשית לו סם החיים. כחה של תורה נשגבה שמתשת כחה של יצר, ונותנת חיים לההוגים בה שיוכלו להחזיק מעמד נגד יצרו של אדם המתגבר עליו ומבקש להרגו.

ברם דא עקא שכשם שסם חיים הוא להעוסקים בה כרת וכראוי, כבר אמרו חז"ל לא זכה נעשית לו סם מיתה (שם), ולכן הזהירו חז"ל כל הלומד בתו תורה כאלו מלמדו תפלות (פסטה ב), וכדמפרש בגמ' (שם כא): מאי טעמא, דכתיב אני חכמה שכנתי ערמה (משלי ה, יב) כיון שנכנסה חכמה באדם נכנסה עמו ערמומית ע"כ.

זאת התורה לא נתנה כי אם להעוסקים בה בתמימות ובשפלות רוח, והוגה בה באימה ובריאה (עי' ברכות כב). העוסק בתורה כדבעי, אף אם יהא מלא חכמה ומדע כחכמת שלמה, אבל הוא יושב ולומד בתמימות ובשפלות רוח, מבלי שירונן בחוצות רוב גדלו וחכמתו. וזהו ויעקב איש תם יושב אוהלים (בראשית כה, כו), אם כי לא חסר מחכמתו כלום ולעת הצורך ידע איך לבא במרמה ליקח את מה שהיה צריך, עם כל זאת עת ישבו באוהל אצל הגמרא והוגה בתורה, היתה לימודו בתמימות עד שאף עשו החשיבהו לתם.

וזה דבר נורא, ישב אדם ויתמיד בתורה, אבל אם לימודו אינו בשפלות ובתמימות, ובלי האימה ויראה כפי אשר הורו לנו חז"ל, לא די שלא יועיל לו בעת צר נגד יצרו הרע, אלא אף נעשית לו סם מיתה. על תורה כזו אמרו חז"ל אני חכמה שכנתי ערמה, והוא הנחש הקדמוני כמ"ש והנחש היה ערום (בראשית ג, א), וזאת התורה במקום אשר יעמוד לו כסעד ועזר יהיה בעוכרו להורידו באר שחת. וכידוע הסיפור באריכות מהרה"ק ר' נחמן מברסלב זי"ע (ספר סיפורי מעשיות, מעשה ט' מהחכם והתם), שסיפר משני האחים, הבן החכם והבן התם, התם שאכן היה פחות מאחיו החכם אבל היה שמח וטוב לב במה שהיה לו, ומסתפק היה במתת חלקו וגורלו, אבל החכם נפשו טעם מרורות, ובכל מקום אשר דרך כף רגלו היה עצב אולי אין מכירים ברוב גדלו, וכל כך בטח לבו ברוב חכמתו עד שעלה בלבו לומר שאין מלך בעולם כלל עיי"ש באריכות.

זה הדבר אשר המליץ הרה"ק מראפשיטין זי"ע בחכמתו – חכם, הוא משומד. וכוונת קדשו, שזה האיש אשר אמנם מלא חכמה ומדע במדעי התורה, אבל מודע הוא מחכמתו, ואין ישיבתו בלימודו כשיראת אלקים מאופפהו, אלא מתברך בלבבו לסמוך על רוחב ביתו, דין גרמא שיהא משחית ומחבל בכרמים עד שחלילה יתחכם על קונו כביכול וישתמד. שזה סופו של תורה בלי יראת שמים.

יבואר בזאת מעם מזבחי תקחנו למות, כפי שביארנו שדייקא עסקו בתורה יעמוד לו למוקש להיות לו סם המות, מעם מזבחי, ר"ל התורה הזאת שלומד בערמומיותא, תקחנו למות – היינו דיהני לי' להיות לו סם המות להוציאו מחיי עד, לבחינת רשעים בחייהם קרויין מתים, ורח"ל מרה יהא אחריתו ויבוא עד לשמד רח"ל.

***

באלו הדברים תבין ותשכיל למה נקבע תוארם של חכמי התורה – "תלמידי חכמים", והוא פלאי. הרי איהו גופי חכם הוא ועל שום מה נכנהו תלמיד חכם. אלא כמאמרינו שלזכות לכתרה של תורה, לא יתכן זולת אם עמילתו בה הוא בתמימות ובשפלות רוח. אבל אם אך ידמה לו שחכמתו דיליה הוא, ובעיני שכלו רם הוא מעל כל רמים ובוהן ובוחר כפי העולה על רוחו, מה הועיל לו כל חכמתו.

כדבר האמור מצאנו בהתנא קדישא רבי אליעזר, עליו ביקש משה רבינו ע"ה רבונו של עולם יהי רצון שיצא מחלצי (ילקוט שמעוני יתרו רמז רסח), ואף הוא העיד על עצמו שתי זרועותיי הן כשתי ספרי תורה שנגללין

(מנהדרין סה.), עם כל זאת המעלה אשר בו התפאר הוא – ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי (סוכה כה.), זה הוא תלמיד מובהק שאינו משנה כקוצו של יוד ממה ששמע מרבותיו, ובזאת תורתו מתקיימת.

כך היתה דרכה של תורה אצל צדיקי אמת שזכותי להכיר, פיהם לא פתחו בדברי תורה זולת בהקדמה מספריהם של ראשונים כמלאכים, ועל יסודותיהם של הקדמונים בנו. לא כן דורות האחרונים, אשר בסברות כרסיות העולה על רוחם, מלאה רוחם להקשות ולחלוק על הראשונים ועל האחרונים. צדיקי אמת שלמדו תורה לשמה, בעלי נשמות קדושות שעמדו נשמתן על יד משה רבינו בסיני, המה זכו וידעו לכוון לאמיתה של תורה. אבל אנו אין לנו לחדש ולומר כי אם ע"פ הקדמתם, והיינו על פי מה שיסדו הם יובן עוד דבר, על פי דבריהם נראה לבאר עוד, ובוה אפשר ליישב בדרך אפשר וכדו'.

כי יקרה לנו בספרי קדמונינו דבר שאינו מובן לנו, ולעינינו נראין דבריהם תמוהין, אין הקושיא ח"ו בדבריהם הקדושים, את המעט שאכן אני מבין בדבריהם הקדושים תמוה לי יותר. צדיק שלמד תורה לשמה וקדוש מרחם אמו שלא עשה שום עבירה באף מגלגוליו, איך אוכה להבין דבריו הקדושים. אדרכא, הרבה יותר פליאה הוא אם מכוון אני לפעמים אל האמת, בודאי אינו מחמת השגותי, הלא רחוק אני מן התורה יותר מרחוק שמים וארץ, אין זה כי אם מתנת חנם אשר חנני החונן לאדם דעת.

*

על כן קראו לחכמי התורה תלמידי חכמים. החכם באמת, בעיני עצמו אינו אלא "תלמיד" חכם, וכל מה שידע וכל מה שיאמר, אינו רק ממה שקבל מרבותיו הקדושים. זאת היתה דרך התורה במשך שנות קדם, בדרך זה גדלו להיות לומדים את התורה, והצליחו שהתורה יהיה להם סמא דחייא.

חכמים המה להרע ולהיטיב לא ידעו (ירמי' ד, כב), אין הכוונה על הרשעים ואפיקורסים, אמו חכמים קרו להו. אלא הכוונה על אלו שאכן עוסקים במדעי התורה. אבל חכמים המה, ר"ל אלו אשר על רוחב בינתם יסמכו ואינהו בעיניהם בחכמים, אזי תדע לך שכל לימודו הוא רק להרע, ולהיטיב לזכות לתורת ה' כמ"ש חז"ל אין טוב אלא תורה (עבודה זרה יט:), לא ידעו ולא ישכילו להבינה, ור"ל שאין תורתו תורה כלל. תורה אי אפשר ללמוד רק בדרכה של תורה, לא בגאווה ובערמוניות, ולא בחכמה חיצונית.

*

בהצעה זאת יוטעם למה קבע בעל ההגדה את החכם ותיכף אחריו הרשע. חכם מה הוא אומר, מה העדות והחקים. החכם שואל מחכמים ממנו מה הן העדות והחקים וכו', ואכן זהו חכם אמיתי שאין הוא שם מבטחו על חכמתו ובינתו, אלא כל מה שהוא עושה הוא נמלך ברבותיו. אבל אותו החכם, אם אך ידמה בנפשו שחכמתו דיליה הוא. במלאות לבו התפעלות על עוצם חכמתו, ורם לבבו שכדאי הוא לסמוך על עצמו ולדחות דברי רבותיו בסברות כריסו, בין רגע רשע הוא ואיננו ל"ע.

* * *

על פי יסודו של זקה"ק זי"ע שביאר כוונת הכתוב מעם מזבחי על תלמוד תורה, היה אפשר לבאר עוד, דהנה רשע זו אכן לומד תורה הוא. ברם דא עקא, בהגותו בתורת ה' יחד עם חכמה חיצונית, ובהכנסתו ערמוניותו אל תוך דברי התורה, מוסיף חטא על פשעו. רשע זו, הינו הרשע הכי גדול.

דרבה של תורה הסלולה לנו מאת קדמונינו קדושי עליון אשר היו הוגין בתורה בקדושה ובטהרה, היתה לפחד מכל תנא ואמורא, וכמו כן מכל מחבר ומפרש שלמד תורה לשמה, ונהגו בדבריהם ביותרת הכבוד. לא כדרך של אלו התועים בעוה"ר בזמנינו שהטומאה והגאווה יורדת ממנו, אשר רוממתם בפיהם אין דרכי להסתכל באחרונים.

עמדתני אמש משתומם בראותי להגאון נודע ביהודה, שמביא את דברי הפני יהושע, ומפלפל ומאריך בהבנת דבריו (עי' נוב"ק א"ח סי' ט"ו אה"ע סי' ס"ה ובעור כ"מ). הפני יהושע הרי בן דורו היה, ואולי עוד היה מחולק אתו בדעות בדבר המחלוקת הגה"ק ר' יעקב עמדין זי"ע והגה"ק הרבי ר' יונתן זי"ע (הפני יהושע יצא חוצץ נגד הרבי ר' יונתן עי' במעגל טוב השלם דף 23 מה שהעיד בשם הפני יהושע שהראה לו נגד הרי"א, ועי' בשפת אמת לרי"ע דף יט). והנודע ביהודה החזיק ביד הרבי ר' יונתן וגונן עליו נגד היוצאים נגדו כמובא בלחות עדות בראש הספר), וככל זאת נתייגע בדבריו, ומעמיק בדברי הפני יהושע כמו שהיה מעמיק בדברי הרשב"א. זקה"ק בעל ברוך טעם עבר על דברי הפני יהושע והטורי אבן, והעיר והאיר בדבריהם ורשם הגהותיו עלי ספר (והוא לו נדפסה שם בספרים הנ"ל). גם הראו לי תומים מזקה"ק הכרוך טעם זי"ע שהיה מוגה לגמרי [ונדפסו לאחרונה באורים ותומים מהדורת תשס"ג], וכן בס' חידושי אנשי שם מביא הגרש"ק את דברי החת"ס, ואח"כ מעיר עליהם.

בן בקודש חזינו לזקה"ק זי"ע, בשו"ת דברי חיים (ח"ו סי' ל"ב) יש שאלה מהרה"ק ר' צבי יוסף שהי' רב ברודניק אחר זקה"ק זי"ע, והגה"ק מלובלין זי"ע אמר עליו שלומד תורה לשמה, וסיים ו"ב מסכתות אצל הרבי מלובלין זי"ע, ובתשובתו אליו כותב לו זקה"ק מה שרצה כ"ת לדמותו לתוס', לא זכתי להבין דבריו (ומסיים הד"ח, אם עדיין צ"ע ומעלת כ"ת בדעתו הרחבה יכריע) עכדה"ק, וכמו"כ כמעט ואין תשובה בשו"ת דברי חיים (בתשובות הנוגעים לעניני חו"מ) שזקה"ק אינו מביא מדברי הקצות החושן והנתיבות, וזאת על אף שהנתיבות היה בן דורו ממש קרוב לגילו, מבוגר ממנו אך בכמה שנים (הנתיבות נולד בערך בשנת תק"ל ונפטר בשנת תקצ"ב, והד"ח נולד בשנת תקנ"ג).

זה היתה דרכו של הבעל שם טוב הק', שהביא דרך טהרה על העולם, ובדרך זו הלכו צדיקי אמת שלמדו תורה לשמה בקדושה ובטהרה. היו נוהגין כבוד בדברי גדולי הפוסקים וחכמי התורה שבדורותם, ודנו ואף נתיגעו בדבריהם ביראת הכבוד ואהבה וריעות. שהרי כשלומדים תורה לשמה, נוהגים כבוד זה בזה, ואולי חבירו מבין יותר ממנו. כשפתחו לימודם התחילו תמיד – אומר הגמ' הקדושה, כמו איש תם ולא בערמוניות, כמו כן כשפתחו דברי כל המפרשים. לא כן דרכן של אלו התועים, אשר רוצים לבטל פתיחה זו, וכל לימודם אינו בקדושה ובטהרה עד שאינם רואים צורך להיזהר במבילת עזרא.

דרבן של אלו דרכה של נחש הקדמוני הוא. קודם שחטא אדם בעץ הדעת טוב ורע, לא היתה באדם הערמוניות בין טוב לרע לבקר, בהיות כן כל מה שאמרו צדיקי אמת נאמנת לו בתמימות, אפי' יאמר לך על ימין שהוא שמאל. אין לנו אלא דברי בן עמרם, ואפי' יאמר לי לעלות לרקיע. ואם אמור יאמר צדיק אמת שעכשו לילה, אקרא קריאת שבע, אני כשלעצמי אין בי שום שכל.

והנחש היה ערום, בערמוניותו שאל קושיות על הקב"ה, בגאותו החליט שהוא בעיניו יבחין בין טוב לרע. ערמוניות זו הכנים בעולם כשחטא אדה"ר, ויהי האדם מתחכם בעיניו וירא כי ערומים הם, ערמוניותו של נחש נכנסה בו לידע ולהבחין ולהחליט בנפשו את הטוב ואת הרע.

בהצעה זאת יתיישב מה שהביא הרמב"ם בספר המורה (חלק א' ב"ב) מה שהקשה לו איש חכם זה שנים קושיא גדולה, ותוכן דבריו, שמפשטות הכתובים נראה שהכוונה הראשונה כשברא הקב"ה את האדם שיהיה כשאר בעלי חיים שאין שכל לו ולא מחשבה, ולא יבדיל בין הטוב ובין הרע, וכאשר חטא, הביא לו החטא יתרון

האדם משאר הברואים שנתפקח להבחין בין טוב לרע עכתו"ד הרמב"ם ועיי"ש שמאריך בדרכו בקודש לבארו. לדרכינו הקושיא מעיקרא ליתא, זה שנפקחו עיניו של אדם אחרי אכלו מן עץ הדעת, לא שנתעלה במעלת החכמה והפקחות בחכמת האמת. אלא זוהמתו של נחש פעלה בו שנכנסה בו ערמוניות בראשו, ובגאותו החליט שבסברתו יבין וישכיל מה הוא הטוב ומה הרע בדברי החכמים ממנו בחכמת האמת.

הדרך אשר קבלנו בקבלה במשך שנות דור ודור ואין להרהר אחריו הוא, שאין חילוק בין תורת משה לתנא ואמורא, בין גאונים ראשונים ואחרונים וכל צדיקי אמת אחריהם. כל יהודי הלומד תורה לשמה תורתו תורת אמת.

לבן כשבא שאלה לפני זקה"ק הדברי חיים זי"ע בנידון מלמד אשר פגע בכבוד האור החיים הק' זי"ע, ואמר שלא כתב ספרו ברוח הקודש, דן זקה"ק דינו כאפיקורס ופסק להעבירו מאומנתו, והוא בח"ב יו"ד סי' ק"ה וזל"ק, קבלתי מכתבכם, והנה לא ידעתי מה ספק לכם שרוה"ק שורר גם עתה על הראוי לו וכו' ומסיים הדברי חיים, אבל האמת עד לדרכו, שגם בזמנינו יש לחכמי האמת שאינם נוטים אחרי החומר, יש להם רוח"ק וכמבואר במורה וברמב"ן ז"ל בהדיא, ולכן בעל אור החיים נשבג"מ בודאי חיבר ספרו ברוה"ק. אך לא הוא לבדו, רק כל מחבר אפי' בדורנו אם הוא ראוי לכך חיבר ספרו ברוה"ק היינו שהסכים בחכמתו לאמתו של תורה וכו', ולכן המלמד המכחיש רוח"ק של האוה"ח הוא אפיקורס שאינו מאמין בגדולי הדור שהעידו עלי' שהיו ראוי לרוה"ק, ומלמד הזה כפר בעיקר רוח"ק ולעג על דברי הש"ס ב"ב הנ"ל, ויפה עשיתם שלא עזבתם את בניכם בידו ויש"כ בזה וכו', עכתוד"ק זקה"ק זי"ע בדברי חיים.

כדברים הללו מצאנו בשו"ת בית שלמה (סי' ק"ב) וז"ל, ע"ד איש ריק בור וכו', תוהא על רבותינו הק' חכמי הש"ס שדבריהם הם רק על פי שכל אנושי ולא השיגו רוח הקודש וכו', וכן אנו מאמינים בכל קדושי עליונים הסמוכים לדורנו, ביניהם בעל האור החיים הקדוש, כפי שהעיד עליו בעש"ט הק' וכן הג' אזולאי ז"ל, אשר עיניו ראו ולא זר, כמבואר בשם הגדולים, עכ"ד הבית שלמה.

ספרתי כבר מדודי הרה"ק ר' משה מבארדיוב זי"ע, אשר איקלע לי' בעת ששהה במרחצאות, ושהה בעת ההוא גם רב אחד שהרבה לשוחח עם דוזה"ק. פעם באחד מן השיחים שהיה לו עם דודי הרה"ק זי"ע נסתובב המדובר סביב הענין שעבודת הבורא צריך שיהא בלתי לה' לבדו. בתוך הדברים אמר אותו רב לדודי, אין הוא מסוגל להשיג איך יתכן לעבוד עבודת ה' בלתי לה' לבדו לגמרי בלי שום שמץ פניה כלל, אפי' על הרה"ק המגיד מולאטשוב זי"ע שהיה דרכו בתפילתו להיות צועק לקודשא בריך הוא, אין הוא מאמין שכשהיה צועק היתה זעקתו בלתי לה' לבדו.

כד שמע דודי זי"ע דברי הרב נקפץ ממקומו באומרו, אם אתה אומר כן, הרי אתה אפיקורס, ועם אפיקורס ישראל אסור להתוכח דפקר טפי (סנהדרין לה): ירק עליו וברח ממנו, ושוב לא נתן הרה"ק מבארדיוב ליכנס בשיחה עם אותו רב. זה הוא אמונה בה', ויאמינו בה' ובמשה עבדו (שמות יד, א), וכל צדיק הוא בבחינת משה, משה שפיר קאמרת (שבת קא:), ואמונה בזאת יסוד הוא לנו.

נרתינה ראש לשוב לבאר הכתוב וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה, רשע זו אכן לומד תורה, אבל ערמוניות מלאה נפשו, ובא להכניס זוהמתו של נחש אל תוך דברי התורה הזאת. ואומר בערמה מעם מזבחי, שערמוניותו ורשעותו מכניס בתוך התורה"ק בסברות כרסיות, בגאותו עד שחקים מתברך בלבבו לאמר שעליו לא יותאם להיות "תלמיד" חכם. על דא כבר אמרו חז"ל כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה (ברכות ד:): על כן אמרה תורה תקחנו למות, ורח"ל מרה יהא אחריתו ויבוא עד לשמד רח"ל, ותברח ממנו כמו מנחש הקדמוני.

עוד נראה לומר, הנה בתורה"ק בריש פרשתן ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, וברש"י הביא דרשת חז"ל, ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המזבח עכ"ל. ושימה עלינו לבאר מה רמז לנו התורה"ק כאשר ציוונו כן לקבוע מקום לסנהדרין סמוך אצל מזבח ה'.

והנראה בכיאורה, דהנה ללמוד תורה לא יתכן כי אם עם סייעתא דשמיא, אבל אלמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול, אף אם יעסוק אדם בתורה, אם את ברכת התורה לא אמר בדמעות שלישי, בברכת והערב נא לא העתיר וביקש מהמלמד תורה לעמו ישראל שיערב דברי תורתו בפיו, באהבה רבה לא התחנן מאבינו אב הרחמן שיאיר עיניו בתורה, לא יזכה מימיו לתורה.

עינינו תראינה על אלו שמחזיקין את עצמן כלומדי תורה, ואכן יתכן שלא יפסק פומייהו מגירסא, אבל אין תפילתן שגורה בפיהן כדבעי, ומי מדבר מקאפיטל תהלים או שאר תפלה מיוחדת לבקש ממי שהחכמה שלו שיאיר עיניו בתורתו, ובשעת התפילה הוא קופץ ומלעיג בקול, או כל האומר אין לו אלא תורה אפי' תורה אין לו (יבמות קט:), ועין בעין נראה שאפילו תורה אין בו, שאין תורתו מתברכת בתוכו ולא נודע כי באו דברי תורה בקרבו. שהרי בלי תפלה מאין יהיה לו הסייעתא דשמיא הצריך לו ללימודו.

משה ידבר והאלקים יעננו בקול (שמות י"ט, ט), רמז בזה שזאת התורה אינו כמו ספרי תפלות ח"ו שאך אם יקראהו ידעהו. אלא אף אם משה ידבר, עוד זאת צריך להצלחת לימודו, ואלקים יעננו בקול, שירים קולו בתפילתו למי שהחכמה שלו, ואלקים יעננו ויהא בעזרו שיצליח בלימודו.

בנתינתו מסיני כבר הודיענו את זאת, עוד טרם שנתן לנו את התורה בא הציווי לך אל העם וקדשתם (שמות י"ט, ט). שהרי לזכות לדעת תורה, לזכות לאהבת התורה, לא יועיל להעמיד עליו משגיחים שישגיחו עליו שילמוד. כל שאין תורתו בקדושה ואינו מפיל תחינתו לפני הקב"ה שישלח לו עזרתו מקודש, האדם הזה מושחת הוא, וצא טמא תאמר, שהרי בלי תפלה אין תורה.

אין התורה מתקיימת כי אם באדם אשר מתחנן בברכת אתה חונן לפני חונן הדעת שיחוננו חכמה ודעה, ותיכף בהתחלת השבוע במוצאי שבת מעתיר תחינתו בברכת אתה חונן, אתה חוננתנו למדע תורתך וכו', וחננו מאתך וכו'. וכשעוזר הקב"ה ויהודי קם בבוקר, רץ למקוה ברגע אחד, אח"כ מברך ברכת התורה בהתלהבות עצומה, ותיכף חומץ את הגמ', אז יהיה לו נקודה מהבנת התורה, ומה שילמוד יבין בדעה ברורה וצלולה, תורתו יהא משתמרת בתוכו ויזכור מה שלמד. אבל ל"ע כשמגיעים באמצע התפלה, וכמו הקופץ על עגלה באמצע הדרך עומד הוא פתע פתאום הכן יחד עם ציבור המתפללים, איך יזכה בדעתו להבין ולהשכיל את דברי התורה הזאת.

וזוה לך לאות בראותך אחד שאפי' יושב בישיבה והוגה בתורה, אבל תוכו מושחת ומשוקץ, תדע לך כי תפילתו אינו שגורה בפיו. רמז לדבר, רק אין יראת אלקים והרגוני על דבר אשתי (בראשית כ, יא), אש"ת נוטריקון א' שפתי תפתח, והרמז מבוואר, אם תראה לעינים כי יחסר המזג ביראת ה' טהורה, תדע לך כי ראשית החסרון הוא בתפילה.

*

כל זאת הוא עתה בגלותינו, כשאין אנחנו יכולים לעלות וליראות לפני הארון ה' בבית מקדשו לפני הדר שכינתו. על כן ונשלמה פרים תפילתינו (הושע י"ד, ג), ואת פני אדוננו נחול בהעלות על שפתינו התפלות ותחנונים שבמקום תמידים נתקנו. אבל בזמן שבית המקדש על מכוננו היה קיים, ומזבח ה' היה עומד על מקומו, שם הכין לפניו הדרך לבקש מאת רבון עלם ועלמאי כל משאלות לבנו לטובה. לכן קבע הקב"ה מקום מושבם של סנהדרין בלשכת הגזית סמוך ונראה אצל מזבח ה'. המקום אשר יבחר ה' שמשם תצא הוראה לישראל, מקומו להיות דבוק

למקום אשר יבואו כל בשר להשתחוות לה' לשפוך צקון לחשם לפני שומע תפילות. להורות נתן בזה שלאסוקי שמעתתא לאמיתה של תורה לא יתכן זולת בקרבתה לפני מזבח ה', ותפילות במקום תמידין נתקנו, ודייקא על ידי עבודה שבלב זו תפילה להקב"ה שיעמוד לעזרתו, אז תבין ותשכיל במשפטי התורה ולכוון לאמיתה ולא תצא מכשול מתחת ידו.

*

באלו הדברים יובן היטב מה שאמרו חז"ל (גיטין פחג; והביאו רש"י בפרשתן ד"ה לפניהם) אשר תשים לפניהם, ולא לפני גוים, ואפילו ידעת בדיון אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל, אל תביאהו בערכאות שלהם, שהמביא דיני ישראל וכו'. ובאמת תמיה הוא, הלא אם יודע אני בבירור שבוה הנידון, ידון בו הגוי כדיני ישראל, ומעתיק בחוק שלו סעי' א' משו"ע כמו האפיקורסים בזמנינו, למה יאסר להציע הדיון לפניהם.

אבל בהא דאמרן יבואר היטב, יתכן שיהא גופא דעובדא הבא לפני ערכאותיהם סעיף מפורש בשולחן ערוך, ודינו יהא מבואר בהדיא שחור על גבי לבן, והוא בחמאו יקראנו להיפך מאמיתה של תורה. אותו הסעיף שהלומד תורה בקדושה ובטהרה ידון ממנה לאמיתה של תורה, הטמא יקראנו להיפך ותצא הוראתו מסולפת.

כי כן הוא דרכה של יצר לסמא את עיני הנופלים ברשתו, כפי ששמו מוכיח עליו דאותיותיו של הס"מ הוא לסמ"א (עי' כלי יקר בראשית ל"ב כ"ח עה"פ ויותר יעקב לבדו ויאבק וגו') וכמו כסיל בחושך יהלוך יסוכבנהו ולא יבוננו להוציא הפסק ברת של תורה, וכמו שהביא הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע בהנהגות האדם, וזל"ק וצריך להתפלל להשי"ת שיבא על האמת, כי הטאת נעורים של האדם הראשון מסמין עיניו שלא יראה, אף שיכול לפלפל ולהגיד לאחרים דינו, אבל הוא בעצמו שוכח ולא מקיימם באמת וכו' עכ"ל"ק. לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, לפסוק שאלה או להתיר טרפות, לא יצויר ולא יתכן בלי סיעתא דשמיא. כי בלי סיעתא מלעילא, הרי אותו הלימוד, ואותו הלכה אשר אמנם האדם יראה לעינים דברים ברורים, כסומא באפילה ימשש בה ויבוא לגלות פנים בתורה שלא כהלכה.

מזה הטעם ראינו אצל רבותינו הקדושים כל תלמידי בעש"ט שהיו הם בעלי הוראה, הקפידו שבניהם אחריהם ימשיכו ג"כ שלשלת הקודש להרכיב תורה ולהורות הוראה בישראל. זאת לפנים בישראל לא היה שאחד היה הרב המורה ודאין באיסור והיתר, והאחר היה הריש מתיבתא, אלא גדולי ישראל הם היו היושבים על מדין, הוא נהל את הישיבה, אצלו באו לשאול כל השאלות כדיני ממונות ובאיסור והיתר, והוא למד עם הבחורים תורה.

צאי לך בעקבי הצאן, רק בדרך זו גדלו והצליחו והעמידו דור דעה והכניסו בתוכן קדושה וטהרה. וכמו שהעיד המהר"ם שיק שאחרי שיעור חו"ר של החתם סופר זי"ע, היו מתפללין תפלת ערבית בהתלהבות כמו כליל יום הכיפורים. ולכן הוצרכו הסנהדרין לישוב אצל מזבח ה', שללמוד תורה, והתורה תהא תורת אמת, ולאסוקי שמעתתא לאמיתה של תורה, אי אפשר כי אם על ידי תפלת אמת, ועל ידי תפלת אמת אפשר לפעול הכל אצל הקב"ה.

לבן היו אשר לא התפללו בבית הכנסת, אלא בישיבה יחד עם הבחורים, כי הא דרב אמי ורב אסי (ברכות ת). אף על גב דהווי להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא מצלו אלא ביני עמודי היכא דהווי גרסי. להורות בזה שההצלחה בלימוד התורה, תלויה דייקא בעבודת התפלה. ולא כהיום שלדאבונינו הרבה בני תורה עושים העיקר רק מלימוד התורה, ומזניחים את עבודת התפלה.

עיניך יביטו במ"ש בס' כתר שם טוב (אות קצ"ז) שהנשמה אמרה להרב זלה"ה, שמה שזכה שנתגלו אליו דברים עליונים, לא מפני שלמד הרבה מסכתות ופוסקים הרבה, רק משום תפלה, שהיה מתפלל תמיד בכוונה

גדולה, משם זכה למעלה עליונה עב"ד. (עי' בספח"ק עבודת ישראל פ' מצורע) וזה היה מדרגת הבעש"ט הק' בקביעות בכל תפלה, מופשט, עד שלא היה יודע כלל מהותו ולא יכול להתפלל, אלא בדרך גם היו שפתותיו מרחשים בתפלה (עי' ספח"ק זוהר חי וארא דכ"ז ע"א).

כן היה סדר העבודה אצל צדיקי אמת, שהיו מוסרים נפשם בשעת תפלתם והיו מוכנים ממש להסתלק מהאי עלמא ממש, וכעובדא דהוי אצל הרה"ק ר' אורי מסטרעליסק זי"ע, שאמר פעם לפני התפילה על איזה כתבים שהיו מונחים אצלו, שידעו שאינם שלו. שאלו לו תלמידיו על שום מה נתעורר דייקא עתה להודיעם את זאת, אמר להם שמקוה למות בתפלה זו, ולא ידעו של מי הם.

זקה"ק העמרת צבי זי"ע בעת שהיה נופל על פניו, היה מוכן למסור נפשו בפועל ממש. עד כדי כך שמנהגו בקודש היתה שלא לאמר תחנון ביום הגשם, באומרו שאינו רוצה להטריח העולם בהלוייתו בעת הגשם. ואולי לכן לא אמר תחנון ביום ערש"ק, כדי שלא להטריח את הציבור בערב שבת, ואולי גם לכן לא אמר ביום א'.

עובדא הוה פעם בעת עמד זקה"ק בתפילת שמו"ע, והרגיש חתנו הרה"ק ר' צבי מראזלא זי"ע שתפילה זו הוא בדביקות יותר מן הרגיל, ונפל עליו פחד שאם יאמר זקה"ק תחנון אזי יתעלה כמלאכי אש ויודבק במקור החיים וישבוק חיים לכל חי. סיים הרה"ק מראזלא תפילתו בלחש, ולקח בידו איזה מסכת. עד שסיים זקה"ק תפילתו, סיים הרה"ק מראזלא זי"ע גירסתו וסיים המסכת. בהגיע זקה"ק לתחנון, פנה אליו חתנו ואמר לו שהיום לא יאמרו תחנון, שהרי עתה סיים מסכת. אם כי מוכן היה זקה"ק למסירת נפש ממש, ונפשו חשקה לידבק במקור החיים, מ"מ אחר התפלה ניגש זקה"ק לחתנו ואמר לו, יישר כח.

יבואר בזאת הכתוב וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה, דהכוונה על היצר שמפתהו שילמוד בערמומיות, ואני חכמה שכנתי ערמה, שאך ורק ישב וילמוד ואז יוטב לו ויהיה לו שידוך טוב. טעות גדולה ומרה הוא, שלארוג את היצה"ר א"א רק על ידי תפילת שמונה עשרה כדבעי, שיפיל תחינתו לפני מי שהחכמה שלו שיאיר עיניו בתורתו וידבק לכו במצותיו. ויבואר בזאת ג"כ כי יריבין אנשים וגו' והכה איש את רעהו, שירצה להרוג את היצה"ר, אבל רק באבן או באגרוף, והיינו תלמוד תורה אבל בלי תפלה, תדע לך כי לא יועיל לך כלום, כי אדרבא, ונפל למשכב ולא ימות, ואדרבא עוד יתגבר עליו יותר.

באמת מה יש לנו עוד בימינו אלה הויז' מנקודה של תפלה, שהרי מלימוד התורה, אף כשאנו לומדים אין לנו מזה כלום. ולכך נקרא תפלה מזבח, דעבודת הקרבנות אינו הקרבת הקרבן גופיה, שהרי אם האדם חטא, בהמה מה חטאה. אלא כפי שביארו לנו חכמינו ז"ל (עי' ישמח משה ויקרא ד"ה אדם כי יקריב), דעיקר הקרבת הקרבן הוא בהתבונן אדם שעוונותיו גרמו לו, שכאמת היה הוא צריך לעלות על מוקדה על האש. בחשוב זאת לב האדם נתמלא לבו חרטה וענוה, ונשבר לבו בתוכו אהה על נפשי שכה חטאתי לקל עליון, אנא ה' סלח ומחל נא לי, ועקב ענוה יראת ה' מהורה ובא לתשובה גמורה ע"כ. הרי שעיקר עבודת הקרבנות אצל מזבח ה' הוא התפילה שרחושי מרחשין שפתי מקריבי הקרבן.

יבואר בזאת כוונת הפסוק כי יזיד איש וגו' דקאי על תפילתו של אדם, כי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה, מעם מזבחי, פי' שמכין עצמו למיתה גמורה בעת תפילתו כמו קרבן על גבי המזבח, תקחנו למות, בואת יוכל להחליש כחה של יצר הרע.

מדאתינן להכי יתכן לבאר עוד, דהנה במדרש (בראשית רבה ע"א) אין כאל ישורון וכו', אין כאל, ומי כאל, ישורון – הנאים והמשוכחין שבכם, אתה מוצא כל מה שהקב"ה עתיד לעשות לעתיד לבא הקדים ועשה ע"י הצדיקים בעולם הזה, הקב"ה מחיה המתים ואליהו מחיה את המתים וכו', עב"ד המדרש, וכן מצינו בחז"ל וקמן שבהם מחיה מתים (עבודה זרה י:). עם כל זאת, מיד בעל בחירה הקם עליו על האדם להזיקו, אף צדיק אין

בכוחו להצילו (עי' זוה"ק ח"א קפה:), מ"מ מצינו לפעמים שצדיק אכן יכול להציל אף מבעל בחירה (עי' ערבי נחל פ' וישלח תקס"ב ד"ה עוד יש נ"מ), וכן ראינו אצל צדיקים שאכן פעלו להציל אף מיד בעלי בחירה.

וזוהו וכי יזיד איש – והיינו בעל בחירה, על רעהו להרגו בערמה, או העצה היחידה שיש לו לאדם שיוכל להגצל מן הקמים עליו, הוא מעם מזבחי, פי' או על ידי כח התורה (כמ"ש מהישמח משה) או על ידי כחה של תפלה, תקחנו יכול אתה להמתיק שתציל נפשך מלמות.

או יבואר, תקחנו למות, והיינו שימות חבירו הקם עליו להרגו, פי' בכחה של תפלה או תורה, יכול אתה לפעול שניהם, הא' להמתיק עליך שתנצל נפשך, והשנית, שתוכל לנצח חבירך והבן.

דברי תורה לפר' שקלים

נל"פ דברי המדרש תנחומא שהביא זקה"ק ביש"מ פר' כי תשא וז"ל, כשהגיע משה לפרשת שקלים אמר רבש"ע שמא משאני מת אין אני נזכר, א"ל הקב"ה חייך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן כך בכל שנה ושנה שישראל קורין בפרשת שקלים כאלו אתה עומד וזוקף את ראשן שנאמר כי תשא ע"כ. והוא תמוה דהאיש משה שהי' עניו מכל האדם (במדבר יב, ג), ח"ו לומר עליו שביקש לעצמו כבוד ויקר. גם יל"ד בפסוק כי תשא את ראש בני' לפקודיהם, לכאורה תיבת לפקודיהם מיותרת.

ונראה דהנה שקל במילואו בנימי' תר"כ, וסכום החצי כנגד מחצית השקל הוא שי" מנין קר"י, שמלכד אותו חמא משמע גם על הרגל בני אדם שפיהם דיבר שוא לומר על כל דבר כי זה מקרה מפגעי ומקרי הזמן והמבע, שהוא ככפירה בהשגחתו הפרטית של השי"ת על כל מעשי בריותיו, וכן י"פ ב' אותיות האחרונות משמו של ס"מ ג"כ בנימי' שי" תוקף הטומאה רח"ל. ובתוכחה כתיב (ויקרא כ, כא) ואם תלכו עמי קרי, ומחצה"ש הוא כופר נפש לה' על עוונות אלו, ובנתינתו מתקשרים בא-ל אמת ומתנתקים מא-ל דטומאה. וזה גם מאז"ל (סוף עוקצין) עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שי" עולמות, דהצדיק שהוא נוטר ברית נומל שכרו משלם מדה כנגד מדה. וזה ענין תענית בימי השוכבי"ם שהם מסוגלים לתיקון אותו החמא, ומתענים עד פרשת שקלים שאז נשלם התיקון ע"י מחצית השקל כנ"ל, ואף בשנה מעוברת מאריכים הצום עד פרשת שקלים כי עד אז עדיין חסר קצת מהתיקון.

והנה משרבע"ה כשהגיע לפרשת שקלים, שנאמרה לו הפרשה שהיא מפני כופר נפשות ישראל על חמאם שחמאו, היה ירא וחרד שמא משאני מת אין אני נזכר, ותורת משה תהי' מונחת בקרן זוית, ולא יהי' דורש ומבקש ה', וכמו שאמר לו הקב"ה (דברים לא, טו) הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחר אלקי נבר הארץ. וחז"ל (יומא נב, ב) אמרו שהוא מב' מקראות שאין להם הכרע.

ונל"ל שיש לפרש דקאי על שניהם, עיין תוספת פסחים (כא:): ד"ה ליכתוב ושאר דוכתי, ע"פ פשוטו של מקרא הנך שוכב עם אבותיך וקם העם וזנה, קאי וקם על העם שסופו לעבוד ע"ז, אבל גם הנך שוכב עם אבותיך וקם, שתהי' לך תקומה. כי אפי' כשבכללות יהי' כולו חייב, מ"מ תמיד יהיו אנשים מישראל שימסרו נפשם ומאודם על תורת משה, והקדושה תקום ותעמוד על עמדה כימי עולם וכשנים קדמוניות. ולזה כשפחד לב משה שמא יגרום החמא, וכשימות ויקויים הנך שוכב עם אבותיך שוב לא תהי' ח"ו תקומה וזכר להקדושה, אמר לו הקב"ה חייך וכו', אף שיהיו שקועים בטומאה והסתר פנים יהי' בעולם, ולא ידעו סוד השקלים שנצטוו לתת, מ"מ

בעיני יהי' חשוב מה שהמה בעומק הזה שהמה בו קוראין בפרשת שקלים, כאלו אתה עומד וזוקף את ראשן וכאלו כווננו את כל הכוונות הראויות לכוון, ובמעשה מועט יהי' חשוב כאילו עסקו במעשי מרכבה, ובזכות עשייתם של מעשים מועטים אלו תהי' תקומה להקדושה והבן.

וזשה"ב כי תשא את ראש בני' לפקודיהם, פי' לצד חסרונם כמ"ש באוהחה"ק שם, והיינו שנפקד ונחסר מקדושתם והגיעו עד לשפל דיוטא התחתונה, אזי ונתנו איש כפר נפשו וגו', כל העובר על הפקודים ועבר ושנה על פקודי ה' ישרים יתן מחצית השקל, ותהי' נתינתו חביבה לפני המקום ב"ה, ותערב נתינתו בשקל הקודש כפול ומכופל מהשנתו הקטנה.

ובזה יובן גם מ"ש חז"ל (במדב"ר יב, ג) שנתקשה משה במחצית השקל והראה לו הקב"ה מחצית השקל מתוך האש ואמר לו זה יתנו. ונראה דמשה נתקשה ולא הבין איך יתכן שבמטבע קטנה כזו יכולה להיות כופר לנפש האדם, ומה ערך לכסף וזהב הגשמיים לכפר על עון שהוא מרידה בחי עולמים, והראה לו הקב"ה כמין מטבע בתוך האש להסביר למשה מה גדול ערך הממון אצל פשוטי בני"א קטני הדעת, שהיצי"ר כיקוד יוקד בלבם כאש אוכלת אחר תאוות הממון, וחביב עליהם ממנוס מגופם, וכל ימיהם כלו בהבל ותכבד עליהם העבודה כדי להשיג את המטבע, וכשארם זה מוסר ממנו לשרים הרי שהקריב את תאוותיו וזבח את יצרו הרע והכניעו אל הקדושה, וראוי הוא שיכופרו לו העוונות בזה, כי אין הקב"ה בא בטרוניא על בריותיו, וכפי ערכו והשנתו אף עשי' זו חשובה מאד בעולמות העליונים.

ועפ"ז י"ל עוד במדרש הנ"ל א"ל הקב"ה למשה חייד כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פר' שקלים וכו', ר"ל שבנתינת מחצית השקל של אדם הפשוט מה שנותן בכל לבו, נחשב לו תרומתו כמו למשה שעומד ומזהיר את ישראל ומלמדם תורה, ואחרי כוונת הלב הן הן הדברים לחשב לאיש כמעשהו וכפי השנתו.

(מתוך ד"ת בעידן רעוא דרעיון פרשת משפטים תשל"ב – כרכי השפ"ח כרך ט' עמ' כא)

תוכן הענינים:

- ביאור הכתוב וכי יזיד איש וגו', בהקדש מ"ש בישמח משה מפ' מעם מזבחי, דקאי על תלמוד תורה, ובנועם אלימלך מפ' כי יריבן אנשים וכו' הכוונה על מלחמת היצר, בזה הרמז בפסוק שע"י התורה יתגבר במלחמת היצר.
- גדול כחה של תורה שההוגה בה כדת נעשית לו סם החיים שיוכל להתגבר נגד היצר.
- אבל זאת התורה אם לא יהגה בה כראוי, נעשית לו סם מיתה, ולכן אמרו חז"ל כל המלמד בתו תורה וכו'.
- לימוד התורה צריך שיהא בשפלות ובתמימות, כמו יעקב איש תם, ולכן קוראים לחכמי התורה תלמוד חכם.
- דרך התורה הוא לפחד מכל ראשון ואחרון, ולנהוג כבוד בכל מפרש ומחבר שלמד תורה לשמה.
- צדיקי אמת היו נוהגין כבוד בדברי חבריהן, והיו נתייגעין בדבריהן, וזה הי' דרך הבעש"ט שהביא רוח טהרה על העולם.
- הדרך האחר הוא מנחש הקדמוני, שהכניס וזהמא בעולם שיחשוב האדם שהוא החכם האמיתי, ובה מיושב הקושיא שהביא הרמב"ם בספר המורה.
- לכן פסק הדי"ח שהמלמד שאמר שהאוהחה"ק לא נכתב ברוה"ק אפיקורס הוא, וסיפור כעין זה מהרה"ק מבארדיוב.
- בביאור הטעם למה צייתה תורה לשום סנהדרין אצל מזבח ה', שלכון לאמיתה של תורה לא יתכן אלא עם תפילה.
- לא יועיל לו לאדם כל לימודו, רק אם יתפלל כראוי, ואותיות הס"מ הוא לסמא.
- לכן אסור לדון בערכאות אף בדבר שדיניהם כדין תורה, שאם אינם לומדים תורה כראוי רואים ההיפוך מן האמת.
- הבעש"ט זכה לכל מדרגותיו על ידי התפילה שהיה מתפלל במסירות נפש ממש, עובדות מצדיקים שהיו מתפללין עד למסירות נפש ממש.

לעי"נ הרה"ח מוה"ר **אברהם שמעי'** בהר"ר אליהו ז"ל
נלבי"ע די אדר תשנ"ט לפ"ק – ת. נ. צ. ב. ה.
הונצח ע"י בניו הרה"ח
הרב **יצחק שמעון** – משב"ק, מוה"ר **אליהו יחזקאל**, מוה"ר **ברוך** – שימון הי"ו

לעי"נ האשה החשובה מרת **ריזל** בהר"ר **אלימלך** ע"ה
נלבי"ע די אדר בי תשס"ה לפ"ק – ת. נ. צ. ב. ה.
הונצח ע"י בנה
ה"ה **יהודה ליבוש פרערויא** הי"ו

גליון זה נדבת
הרבני החסיד מוה"ר **ירחמיאל מאיר שארף** הי"ו
לרגל שמחת נישואי נכדו
הבה"ח המו"מ בתויר"ש כמר **חיים יהושע העשיל** ני"ו
בן לחתנו הרה"ח מוה"ר **ישכר דוב יצחק פאסטען** הי"ו
למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת
הרה"ח מוה"ר **חיים יעקב** [בר"ל] **דייטש** הי"ו
לרגל שמחת נישואי בנו
הבה"ח המו"מ בתויר"ש כמר **חנני' יו"ט ליפא** ני"ו
למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת
הרה"ח מוה"ר **אברהם וויעדער** הי"ו
לרגל שמחת אירוסי בתו
עב"ג הבה"ח המו"מ בתויר"ש **מורינו משה חיים הלוי** ני"ו
בן הרה"ח מוה"ר **ישראל יעקב הלוי זילבערמאן** הי"ו
למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת
הרה"ח מוה"ר **ישראל מנחם איצקאוויטש** הי"ו
לרגל שמחת הולדת הבן **אברהם** ני"ו
למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת
הרה"ח מוה"ר **יהושע העסקעל** הי"ו
לרגל שמחת הולדת הבת **חנה מאנצא** שתחי'
למז"ט ובשטומ"צ

מכון להוצאת דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה
שע"י איגוד חסידי צאנז
(718) 431-1055